

Česko-ruský a rusko-český dialog u Jáchyma Topola a jazyková situace jeho románů

Topol's Czech-Russian and Russian-Czech dialogue and the linguistic characterization of his novels

Michaela Pešková

Abstrakt:

Článek z literárněimagologického a lingvistického hlediska analyzuje Topolovy romány *Sestra* (1994), *Kloktat dehet* (2005) a *Citlivý člověk* (2017). Zaměřuje se na zobrazení česko-ruských a rusko-českých vztahů, jak jsou vyjádřeny zejména v jazykovém plánu. Vystihuje návaznost jazykové složky textů na dějovou linku a dotýká se přitom zejména témat národní identity, teritoriality a globálních geopolitických procesů. Specifika komunikace rozebírá stať v partu vypravěče i postav (polylog, dialog, monolog, mlčení). Topolův poetický jazyk interpretuje coby reprezentanta chaosu doby.

Abstract:

Based on linguistic and literary imagology, the paper analyses a relationship between Czech and Russia in the Jachym Topol's novels *City Sister Silver* (1994), *Gargling with Tar* (2005) and *A Sensitive Man* (2017). The paper aims to introduce parallels between narration and language by interpreting the key Topol's topics: national and personal identity, territoriality and global political processes. The paper focuses on the analysis of the narrator's and heroes speech (dialogue, polylogue, monologue and silence). The original author's language is analyzed like a representative of the chaos of nowadays.

Klíčová slova:

současná česká literatura, literárněvědná imagologie, Jáchym Topol, image Rusko, národní identita

Key Words:

contemporary Czech literature, literary imagology, Jáchym Topol, an image of Russia, national identity

Úvod

V roce 2017 vyšel román Jáchyma Topola (nar. 1962) *Citlivý člověk*. Autor se v něm mimo jiné opět soustředí na zobrazení Česka coby specifického prostoru mezi Západem a Východem, kdy Východ je představován zejména Ruskem (nově však i Čínou). Jde o „politický román ze současnosti“, jak je uvedeno přímo v knize, děj vykazuje jasné teritoriálně-sociální koordináty. Objevují se v něm reálné postavy veřejného života, avšak zároveň je ho možné číst jako obecnější alegorii o stavu současného chaotického světa a bloudění jedince v něm, o globalizaci, o osudu „malého člověka“ v dějinách.

Citlivý člověk v kontextu románů *Sestra a Kloktat dehet*

Úvahami o Česku coby přechodové geopolitické zóně Topol navazuje na své předchozí romány *Sestra* (1994) a *Kloktat dehet* (2005). Tematizací Ruska se zařazuje do kontextu vybraných současných českých imagologicky relevantních próz, tzn. próz, které se věnují zobrazení „jiného“ v etnickém smyslu a skrze ně promlouvají i o vlastní národní identitě.¹ Topol

1 Jde o autory jako J. Štětina, M. Ryšavý, R. Popel, P. Brzáková, T. Klvaňa, P. Hůlová (Pešková 2015).

soustavně zkoumá Rusko jako určitý zvláštní živel, samostatný antropologický fenomén, odlišný model světa. Ruský element se výrazně projevuje i v originálním jazyce všech tří románů, a to jak v plánu vypravěče, tak v plánu postav, a také v reflexích o fungování jazyka vůbec. Cílem stati je analyzovat, jak se na úrovni vyprávění a promluv projevují jednak globální zasazení Topolových děl, jednak rusko-české a česko-ruské vztahy se snahou zachytit jejich vývoj a kategorizovat způsoby rusko-české a česko-ruské komunikace.

Rusko a ruština však nepředstavují výlučný internacionální kontext, do něhož Topolova vyprávění vstupují. Všechny romány se odehrávají nejméně v celoevropském záběru, a především v tranzitivních dějinných obdobích, kdy se přeskupují nejen systémy, teritoria a majetky, ale i významy slov a celé komunikační kódy. Román *Sestra* zobrazuje porevoluční chaos s atmosférou „roku jedna“ a karnevalu, období kardinálních změn a popření předchozích hodnot, respektive jejich inverze. Autor popisuje změny jako stěhování národů a otevření Česka globálnímu světu, což v textu vyjadřuje multilingvismem. V *Sestře* je tento polylog složený z pestrých názorů, ale i různých jazyků vnímán ještě pozitivně, jako příležitost k novému dorozumění a porozumění. Topol, ovšem jen krátce, hledá společný jazyk, „jazyk už míru“, „zárodečný jazyk budoucnosti“. Nalézá ho v prostoru tavicího kotle „Berlunu“ (Berlín počátku 90. let 20. století) a pojmenovává ho „kanackej jazyk“, „předbabilónskej“: „...jak jsem tam tak postával a šmejdil a chytil všelijaký slova a promluvy, když se kmeny byznysem nutným k přežití mísily... a kradli si prachy i slova... zkušenosti i slova... napadalo mě, že snad k něčemu dochází, že tím míšením jako by vznikal novej jazyk... kanackej... a třeba je to jazyk už míru, zas předbabilónskej... dyť teď sou ubohý, musej se domluvit...“ (1994, 6). Také v Praze vzniká podobný „pragocentrický žargon“, jimž se lze domluvit: „Slovenka brzy pochopila, o co jde. Mě si získala hned, chtěla být v dění a najela na pražštinu, poslouchal jsem její jazyk, a když se do sebe pustily s Laosankou, měl jsem stereo. Tego? Heleno, tys řekla tego? Prečo? zkoumal sem, řeklas jí přece: Něchaj tego, suka, já tě slyšel! Mama byla Polačka, řekla Slovenka. Mij schoty, cholka! křikla Laosanka z chodby a třískla hadrem. Hlmou ti po papuli, to jest tego,

frt! Helenko, neříká se frt, ale furt, napověděl jsem jí. Ale no jo, porát, řekla pražsky“ (Topol 1994, 65). Tento žargon, jakýsi slitý jazyk, je označen jako „francouzočeštinolaosoruštinoindočínština“ a odpovídá právě nerozlišenému stavu světa: Turisté si z Prahy odváželi „zářivý ukrajinskovietnamskolaoskočeský samurajský meče“ (Topol 1994, 12).

Román *Kloktat dehet* vypráví o obrodném procesu v Československu v roce 1968 prostřednictvím hypotézy celonárodního ozbrojeného boje s vojsky Varšavské smlouvy. Topol fabuluje alternativní historii, ovšem s hypotézou prohry a smetení českého národa. Z jazyků se v textu objevuje pouze čeština a ruština, jejich kontakt je součástí česko-ruské války. Rétorika je výrazně válečná, respektive vojenská (vojenská terminologie, agitace, válečné pokřiky). V pozadí pak probíhá ještě jeden specifický a méně patrný „dialog“, totiž rusko-ruský, a to mezi „starými“ a „novými“ Rusy: okupanti první vlny jsou nekompromisně likvidováni okupanty druhé vlny.

Citlivý člověk zobrazuje současnou kolabující globalizaci, znovu se bipolarizující svět a vpád „barbarských kmenů“ do Čech a Evropy. Topol obdobně jako v *Sestře* utváří multilingvální kontext, ale už ne se snahou jazyky propojit do harmonické jednoty jako v době před zmatením jazyků. V nové próze je svět naopak rozdělen do bi/tri/multilingvních pásem a zón, v nichž se o vliv přetahují různé státy a různá etnika a spolu s nimi mezi sebou soupeří i jejich jazyky. Míchání jazyků je přitom charakteristickým rysem současné literatury. U Topola má ovšem odlišné vyznění než například u i-literatury, pro niž je typická transnacionalita spojená s překračováním hranic národních kultur a s trans-humánní poetikou (Kostincová 2018). Naopak, internacionalizační tendence jsou autorem s narůstající naléhavostí hodnoceny negativně.

Kromě geopolitických pnutí koreluje Topolův jazyk také s kataklyzmatickou atmosférou, apokalyptickými prvky a všeobecným rozkladem hodnot zachyceným v románech. Autor volí jako prostředí příběhů zpravidla neúctná, nějakým způsobem narušená místa, například spodní prostory (sklepy, kryty, žumpy, jámy, hroby). Prostorům tohoto typu odpovídají spodní vrstvy jazyka, substandardní jazykové vrstvy. Pro Topolův autorský styl celkově je typická obecná čeština, nespisovnost

a expresivita s četnými vulgarismy, nadávkami, etnofaulismy (*Čehůni, Pepíci, Chochli, Ukrošové, Čínáci, Rusáci, Taliáni, Jugoši, Řeci, Albáni, Laosáci, Moskalové*). Většina děje bývá umístěna do příhraničí (hranice států, periferie měst, zapadlý venkov) – paralelně jsou užívány výrazy z jazykové periferie: archaismy, neologismy, hantýrka, cizí slova. Výrazné postavení mají autorské novotvary (*Natáci, Ajvaristán, Berlun*), neoficiální toponyma (*Novorúsko, Novorossija, Luganda, Dombabve, Černozemě, Pelyněk, Zóna, Východní říše, Bohemie, Čechie*).

Deformace jazyka

Ve všech jazykových plánech jsou patrné deformace, což v *Citlivém člověku* kulminuje v dojem kakofonického kryptojazyka místy na hraně srozumitelnosti. Vyprávění je přerývané, nepřehledné, ztrácí se dějová linka. Výpovědi bývají nedokončené, jazyk se zadržává, je plný agramatismů, narušení pravopisu a narušení větné skladby. Tento stav lze interpretovat několika způsoby. Za prvé může jít o vyprázdňenou manýru: „Jde ještě o originální, dlouhá léta promyšlený autorský styl, nebo o těžkopádnou machu, jejímž prostřednictvím autor rozestírá nad svým dílem mytologickou mlhu? Topol neustále klade čtenáři překážky – patří k nim vyšinutá skladba a škobrtavý jazyk na rovině vypravěčského stylu, ale také samotný příběh překypující hemžícím se panoptikem postav, mikropříběhů a lokalit, v nichž je zprvu těžké se zorientovat. Mísení vysokého a nízkého stylu, kombinace hovorové a nářeční lidovosti s banálními dialogy a archaicky básnivými promluvami vypravěče se může jevit jako svébytný relikv postmoderny, ale občas také jako podivínské žvanění“ (Kouba 2017). Někdy je právě takovéto Topolovo vyjadřování nazýváno „zaumným jazykem“, a to s odkazem na nesmysl (Merenus, Ficová, Linhart, Kvíčová 2017, 50), což je ale zavádějící: zaumný jazyk neznamena odpoutání od smyslu, nýbrž utváření smyslů nových, otevření všem možnostem jazyka.

Za druhé vede chaotická podoba jazyka k závěru o problematizaci jazyka coby dorozumívacího prostředku jako takového. Z analýzy *Citlivého*

člověka vyplývá, že za dvacet let od vydání *Sestry* nedošlo k žádnému zacelení jazyka anebo k vytvoření nějakého předbabylonského společného jazyka. Naopak převažuje nesmyslné nebo nesouvislé mluvení, nedorozumění, prostoupením národů a jejich jazyků se rodí nečitelná jazyková kaše, prosadily se „blábol, bábel a babylón“ (Skorvid 2010).

Za třetí lze interpretovat deformaci jazyka, respektive komunikace, jako průvodní jev deformace vztahů, a to jak jednotlivců, tak různých státních uskupení a aliancí. A rovněž jako příznak ztrácející se národní suverenity. Téma zachování národa a národní identity jsou jedním z ústředních témat Topolových románů. Autor se k otázce podmíněnosti přežití národa přežitím jeho vlastního jazyka vyslovuje přímo a stanovuje tezi, že jazyk malého, tedy českého, národa stejně jako národ sám jsou v ohrožení vždy a z různých dějinných důvodů. V *Sestře* předvídá jako největší nebezpečí pro integritu jazyka nakonec nikoli nepřátelské převzetí, ale komercializaci: „Shodou okolností používám jazyk Slávů, Čechů, otroků, bývalých německých a ruských otroků, a je to psí jazyk. Chytřej pes ví, jak přežít a jakou cenu za to zaplatit. Ví, kdy se přihrát a kdy uhnout a kdy hryznout, má to v jazyku [...]. Je to jazyk, který měl být ničen [...] vymýšleli ho veršotepci, mluvili jím kočí a služky. Je to jazyk, kterým se muselo často jen šeptat. Tenhle můj jazyk nedostali ani Avari ani hořící hranice, ani tanky, ani nejodpornější lidskej druh: zbabělí učitelé, dostanou ho prachy zmenšujícího se světa“ (Topol 1994, 25).

Rusko-české a česko-ruské vztahy promítnuté do jazykového plánu

V *Sestře* jsou rusko-české vztahy odsunuty poněkud stranou zorného pole autora, v následujících románech ale dominují a autor otevřeně zobrazuje snahu o prosazení ruského vlivu u nás. To probíhá v určité posloupnosti: invaze, smíšení, smetení, rezignace, a to právě i na úrovni kontaktu jazyků. Při invazi, v ději realizované jako vojenské obsazení nebo prosazení mocenských, ale i obchodních zájmů, zaniká rovnocenný dialog

a místo něho je nastolen monolog, diktát. Původní aktéři komunikace jsou z dialogu vytlačeni. V románu *Kloktat dehet* je hlas Čechů násilně přerušen v jednání silnějších mocností, které nás obešly a nakonec se dohodly samy. V *Citlivém člověku* se představitelé českého státu mění v hlásné trouby cizích politiků: „Pan prezident Zeman pravil, že se nemusíme ničeho bát, že neboť s panem čínským prezidentem a panem ruským prezidentem rozhodli, že nádherná česká zem uchráněná cizáků bude proměněna v ráj [...] nebude tu střelnice, tankodrom, koncentrák, robotárna [...] ale prachatý číňani a rusáci sem budou jezdit na kanikuly a prazdniky...“ (Topol 2017, 273). Pasivní role malého národa je tu zdůrazněna i slovesným pasivem (česká země *bude uchráněna, proměněna*). Požadavek přizpůsobení, služebného oddání cizímu elementu je vysloven i pro jazyk: „... máme děti nahlásit do hotelovejch, průvodcovskejch, jazykovejch, lokajskějch přípravek“ (Topol 2017, 274). Český prezident aktivně používá jako komunikační prostředek ruštinu: „Sáhl do plavek a vytáhl maličkatej mobil a povídá, privet, moloděc, kak u tebjá... a chvílinku živě rozpráví“ (Topol 2017, 272).

Smíšení a infiltrace se projevují prorůstáním států, etnik a jazyků, což je v textech románů vyjádřeno jednak střídáním ruštiny a češtiny, jednak přímo kontaminací češtiny ruštinou. Nutno podotknout, že se u Topola objevuje celá řada postav Rusů pobývajících na českém území (vychovatelé, vojenští velitelé a vojáci, bezprizorné děti, politici, imigranti). Tito hovoří rusky, proto se v přímé řeči objevuje přímo ruština, i když neformálně transkribovaná do latinky: „Pasmatrite, kakoj moj malčilk! [...] Ilja, eto byl tvoj pervyj zajčik!“ (Topol 2005, 236). Problematičtější postavy, například ty, které v mládí odjely do SSSR a nyní se vracejí, mluví smíšeným jazykem: „Uvítat velikého chudožnika Vitlije Semjonoviče Zoščenska“ (Topol 2017, 35). „... u nas za Urálom máme spiecne dětske tabory, tam je dobrý, ostrý vzduch! Zdravá výchova“ (Topol 2017, 35). Deformovanost promluv je zdůrazněna přepisem ruštiny s chybami, převzetím ruských gramatických a syntaktických konstrukcí a lexikálních rusismů, imitací ruského přízvuku: „Na vakzál vy vyšli. [...] Kuda jéde-te? [...] Ja Ivan. Jak nazývají tebe?“ (Topol 2017, 36). Topol se věnuje i analogické slovotvorbě: „Ja dolgo z matčiny pryč“ (2017, 35), „lidi-sígrí

jako jsme my“ (2005, 100). V partu vypravěče se ruština běžně užívá pro označení reálií a exotismů (*monastýr, bumága, moloděc*).

Specificky používají jazyk postavy se zastřeným východoevropským původem. Dokonce všichni hlavní hrdinové sledovaných próz mají geny na Východě a jejich osobní identita je smíšená, hybridní: „Seš Rusák, nebo ne? Nejsm. A kdo seš? Tohle já přece vůbec nevím...“ (Topol 2005, 12). Ani jejich mluva proto není „čistá“: „Vasil [...] mluvil česky, kroucenou češtinou oklikou asi přes dvě zaniklé století, kdy jeho rodina do Černoze země odtáhla“ (Topol 1994, 43). Postavy bývají rozprostřeny mezi jazyky, dokážou je přepínat. Když se Ilja, hlavní hrdina prózy *Kloktat dehet*, přidá k tankové brigádě ruských vojáků, vytvoří si mimikry (pomaže se kolomazí) a začne používat jiný jazyk: „... sovětští pancéřoví bojovníci [...] byli šťastný, že jsem je uvítal v jejich řeči [...]. Blahořečil jsem všem z domova Domova, co pocházeli ze Svazu a hovořili řečí Svazu, i když jim to sestry zakazovaly. Vždyť jen díky jejich učení jsem byl svým zachráncům něco platný“ (Topol 2005, 139). Vnější změna identity, kdy je původní vrstva překryta vrstvou novou jako maskou (ochranné zbarvení, ochranný jazyk), se ovšem promítne i do myšlení, respektive proměny jazykového obrazu světa. Ilja mění perspektivu výkladu událostí, onálepkuje je v protikladném smyslu: Když ještě bojuje na straně Siřemské autonomní zóny, jsou pro něj Češi „hrdinové“ a Rusové „okupanti“, po přeběhnutí na ruskou stranu pak Rusové „zachránci“ a Češi „vzbouřenci“. Topol se postavě Ilji vrací k myšlence ze *Sestry* o češtině jako „psím jazyku“. Jeho hrdina se prostřednictvím různého užití jazyka či jeho popření krčí, uhýbá, ale i hryže, a to s cílem přežít. Ilja je na jedné straně zosobněním (české) bezpáteřnosti, na druhé straně mu však jen jeho transidentita a přepínání komunikačních kódů umožňují přežití.

Děj próz se nezřídka odehrává v prostoru kolbiště (Československo roku 1968, Doněcká oblast po roce 2014). Jazyk se v takové situaci mění v nástroj boje, taktickou zbraň. Obě soupeřící strany se maskují také prostřednictvím řeči: „Rusové mnohdy svým vysíláním překrývali české, nebylo poznat, odkud jdou boje [...]. Češi mluvili rusky, Rusové česky, aby se navzájem zmátli a poděsili, aby nikdo nevěděl, co se doopravdy

děje“ (Topol 2005, 141). Čeští povstalci opakují „jen jedno jediné ruské slovo Něznaju!“ (Topol 2005, 172). Vymazávají se názvy, ztrácejí se toponyma, svět zůstává nepojmenovaný, což je spojeno s alegorickým motivem bloudění: „Vzbouřenci strhali označení měst a vesnic, znemohli veškerou prostorou orientaci v kraji“ (Topol 2005, 139). Účelové zacházení s jazykem pro potřeby informační války představuje další stupeň jeho degradace. Pakliže mluva je součástí strategie zmatení nepřítele mlčením, stává se nedůvěryhodnou, falešnou, neboť neneser verbálně deklarovanou informaci. Násilně se přerušuje vazba mezi označujícím a označovaným. V *Citlivém člověku* graduje oddělení slov od jejich významu, pravý smysl řečeného se musí vyjadřovat pobočně, v náznacích, v křečovitě neverbální komunikaci. Vznikají jazyková tabu: „Ivan [...] mrká, poulí oči, zas tůká ukazováčkem po uchu, dělá psst [...] a znovu na tátu zběsile mrká [...] zběsile šeptá přímo do ucha. A ja bych, bracho, zakoupil pár komodit v tom líbeznyh Posázaví! Miluju Josefa Ládu furt! Chci tam žít. V Čechách. Chci žít!“ (Topol 2017, 50).

Další fáze, smetení jednoho jazyka druhým, je paralelní k románovým obrazům obklíčení a zaplavení (dar moře Československu od SSSR, tj. zalití české kotliny v románu *Kloktat dehet*). Ilja po prohraném boji zanechává deník v naději, že „možná někdo v budoucnu bude ještě číst česky“ (Topol 2005, 268). *Citlivý člověk* ukazuje potlačení češtiny: zaznívá zejména substandardní čeština a čeština spojená s ruštinou. Dvě z hlavních postav, synci, už nemluví vůbec: potomci Čechů zůstávají bez řeči a bez národní identity. Rezignace na možnost dorozumět se vrcholí tedy v mlčení.

Jazykové aktualizace, kontaminace a deformace na sebe v Topolových textech až agresivně poutají pozornost. Pohledem diskurzivní analýzy bychom výrazy, které jsou tímto způsobem signifikantní, mohli určit jako emblematická vyjádření nesoucí určitý ideologický význam. Taková slova vystupují ze spleti vyprávění jako určité vyčnívající body strukturující diskurz (Brenner 2015, 8). Částečně – s generačním omezením – je můžeme považovat za kolektivní symboly s širokými konotacemi, tj. za „repertoár obrazů, které zná každý člen společnosti“ (Landwehr 2001, 73).

Slova typu *molotok*, *molodec* či *podrug* fungují v textu jako signální, hodnotící, vykazují ideologickou příslušnost (Východ kontra Západ): „Východní člověk má v úctě svůj molotok, taky má jen jeden, držátko vochmatané, až se lesne [...]. A západní člověk má zas plnou skříň krámů, rádia všelijaký má, rakety a propisky všechny ty hračky dvacátého století má a tlačí mu to na mozek“ (Topol 2017, 190–1). Jako s určitými významovými uzly Topol pracuje i s ucelenými nápisy. V nich koncentruje shrnutí geopolitické situace nebo celý historický vývoj. Například v hybridním prohlášení „Welcome IN AJVARIGOROD!“ (Topol 2017, 50) na Donbase autor ve zhuštěné podobě vyjadřuje podstatu prokletí lokalit (AJVAR) rozkládajících se v přechodovém pásmu mezi Západem (*Welcome in*) a Východem (*GOROD*), v pásmu označeném jako „krvavé země“ (Snyder 2013) (tabulka je rozstřílená). Citace nápisů jako důkazů o dějinných posunech se objevují i v dřívějších textech, například cedule na dveřích kanceláře v *Sestře*: „Rusínský svaz v Československu. Poslední slovo bylo škrtnuté. Někdo ho přepsal na Česko. To bylo taky škrtnuté a kostřbatým rukopisem tam stálo: Česko nikdy“ (Topol 2017, 227).

Závěr

Jazyk je tedy u Topola svědkem utváření mocenských vztahů. Ty se v něm odrážejí a fixují. Autor ukazuje a zároveň v úvahách reflektuje, jak se boj o vliv a nadvládu čitelně vtiskává do jazykového projevu. Topolova klíčová témata – jako teritorialita, národní a osobní identita, geopolitické procesy, tranzitivní dějinná období, krize hodnot a chaos – jsou v analyzovaných románech realizovány v literárním ději a obrazech, a paralelně také uloženy v jazyce vypravěče i postav. V hodnocení internacionální komunikace zaznamenáváme určitý vývoj. Od ideje – a naděje – na funkční multilingvismus, dialog či polylog a na vytvoření společného jazyka v *Sestře* přechází autor ke spíše negativnímu vnímání kontaktu jazyků. To nejvýrazněji ilustruje napjatý a disproporční vztah ruštiny

a češtiny: dochází ke smíšení jazyků, vytěsnění jednoho jazyka druhým, ke ztrátě českého jazyka, a tím i k ohrožení národní identity. Zároveň je jazyk aktivním činitelem v utváření teritoriálních vztahů. Komunikace nabývá charakteru zápasu, a to i volbou expresivních jazykových prostředků, dialog se mění v monolog a rezignuje se na potřebu dorozumění. Deformace jazykového systému ve všech plánech, nesmyslnost řeči, oddělení slov od jejich skutečných významů odkazují k chaotickému stavu současného světa.

Literatura:

- Brenner, Christiane. 2015. *Mezi Východem a Západem. České politické diskurzy 1945–1948*. Praha: Argo.
- Kostincová, Jana. 2018. „Mittel(East)? Hledání exofonní poezie v současné střední Evropě.“ In *Střední Evropa včera a dnes: proměny koncepcí II (jazyk – literatura – kultura – politika – filozofie)*, ed. Ivo Pospíšil, 105–13. Brno: Středoevropské centrum slovanských studií.
- Kouba, Karel. 2017. „Ze dna sázavských bahen.“ *A2*, č. 14. 5. 7. 2017. <https://www.advojka.cz/archiv/2017/14/ze-dna-sazavskych-bahen>.
- Landwehr, Achim. 2001. *Geschichte des Sagbaren. Einführung in die historische Diskursanalyse*. Tübingen: PU.
- Merenus, Aleš, Sylva Ficová, Patrik Linhart a Eva Klíčová. 2017. „Odcházení vybroušeného jazyka.“ *Host*, č. 6: 50.
- Pešková, Michaela. 2015. „Hledání jiného: Obraz Ruska v současné české beletrii.“ In *Aktuální problémy současné 19 slavistiky : (jazyk – literatura – kultura – politika)*, eds. Ivo Pospíšil, Miloš Zelenka, Anna Zelenková, 201–8. Brno: Trigon.
- Skorvid, Sergej S. 2010. „Blábol, bábel a babylón“ Jáchyma Topola.“ *iLiteraura*. 28. 2. 2010. <http://www.iliteraura.cz/Clanek/25933/topol-jachym>.
- Snyder, Timothy. 2013. *Krvavé země*. Praha: Argo.

Správcová, Božena. 2017. „Temná fraška.“ *Tvar* 28, č. 14: 3.
Topol, Jáchym. 1994. *Sestra*. Praha: Torst.
Topol, Jáchym. 2005. *Kloktat dehet*. Praha: Torst.
Topol, Jáchym. 2017. *Citlivý člověk*. Praha: Torst.

Mgr. Michaela Pešková, Ph.D.
Katedra ruského jazyka
Fakulta pedagogická
Západočeská univerzita v Plzni
Veleslavínova 42
301 00 Plzeň
Česká republika
peskova@krf.zcu.cz